

JOLANTA BUCIŃSKA

REGULACJA USTROJÓW MAJĄTKOWYCH
MAŁŻONKÓW I ZWIĄZKÓW PARTNERSKICH
W PRAWIE UNII EUROPEJSKIEJ

WSTĘP

Jedną z fundamentalnych zasad integracji europejskiej jest swoboda przepływu osób, zagwarantowana wszystkim obywatelom Unii Europejskiej w ramach wspólnego rynku. Umożliwiła ona swobodne przemieszczanie się osób, w tym przede wszystkim pracowników oraz członków ich rodzin, a także podejmowanie pracy, zamieszkiwanie i osiedlanie się w państwie przyjmującym. Konsekwencje stosowania powyższej zasady dotyczą wielu płaszczyzn aktywności jednostki. Przyczynia się ona nie tylko do rozwoju gospodarczego państw członkowskich, lecz wywołuje także skutki społeczne. Jednym z nich jest zwiększona mobilność obywateli, którzy znacznie częściej wchodzą w związki małżeńskie i partnerskie z obywatelami innego kraju, nazywane „parami międzynarodowymi”. Często towarzyszy temu zamieszkiwanie na terytorium państwa członkowskiego, którego obywatelstwa nie posiadają. Rozbieżności między przepisami poszczególnych państw członkowskich powodują trudności w zarządzaniu wspólnym majątkiem małżonków, jak również przeprowadzenie podziału majątku w przypadku separacji, rozwodu czy śmierci jednego z małżonków. Wychodząc tym trudnościom naprzeciw, Komisja Europejska przygotowała projekt rozporządzeń w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie małżeńskich ustrojów majątkowych oraz skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich.

Dr JOLANTA BUCIŃSKA – adiunkt Katedry Prawa, Wydział Nauk Ekonomicznych i Prawnych Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, ul. Żytnia 17/19, 08-110 Siedlce; e-mail: jbucinska@op.pl

Uzasadnieniem podjęcia inicjatywy prawodawczej było między innymi to, że kwestia ustrojów majątkowych nie została uregulowana na poziomie unijnym w sposób jednolity, zapewniający stosowanie spójnych reguł prawnych. W przedmiocie wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach małżeńskich organy unijne przyjęły szereg dokumentów, w szczególności rozporządzenie (WE) nr 2201/2003 dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej¹, które jednak nie obejmowało problemu regulacji małżeńskich ustrojów majątkowych. Podobnie przedstawia się sytuacja na poziomie międzynarodowym, gdzie nie doszło do wykształcenia uporządkowanych zasad postępowania dotyczących analizowanego zagadnienia. Co prawda, istnieją międzynarodowe konwencje, konwencja z 17 lipca 1905 r. dotycząca kolizji ustawodawstw co do skutków małżeństwa w zakresie praw i obowiązków małżonków w ich stosunkach osobistych i majątkowych oraz konwencja z 14 marca 1978 r. dotycząca prawa właściwego dla małżeńskich ustrojów majątkowych. Zostały one ratyfikowane jedynie przez trzy państwa członkowskie i nie uwzględniają skali i rodzaju aktualnie występujących problemów. W przypadku zarejestrowanych związków partnerskich regulacja prawna jest jeszcze bardziej ograniczona, gdyż odnosząca się do tego zagadnienia konwencja Międzynarodowej Komisji Stanu Cywilnego z dnia 5 września 2005 r. reguluje jedynie kwestię uznawania zarejestrowanych związków partnerskich i jak dotąd nie weszła w życie.

Przygotowanie projektów rozporządzeń poprzedzały różnorodne inicjatywy instytucji UE, mające na celu harmonizację norm kolizyjnych i co za tym idzie – ułatwić wzajemne uznawanie orzeczeń. Rada Europejska na posiedzeniu w dniach 15 i 16 października 1999 r. przyjęła zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń oraz innych decyzji sądów za podstawę współpracy sądowej w sprawach cywilnych i zobowiązała Radę i Komisję do opracowania programu pozwalającego na wprowadzenie w życie tej zasady. Rok później Rada przyjęła projekt programu środków służących realizacji zasady wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych². Przewiduje on m.in. przygotowanie projektu instrumentów z zakresu wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych oraz majątkowych następstw separacji osób pozostających w związkach niemałżeńskich. Następnie Rada Europejska

¹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000, Dz. Urz. UE L 338 z 23 grudnia 2003 r., s. 1-29 [dalej cyt.: rozporządzenie Bruksela IIa 2201/2003].

² Dz. Urz. UE L 12 z 15 stycznia 2001 r.

na posiedzeniu w dniach 4-5 listopada 2004 r. przyjęła Program haski, w którym wzywała Komisję do przedstawienia zielonej księgi w sprawie konfliktu przepisów w sprawach dotyczących majątkowego ustroju małżeńskiego oraz jurysdykcji sądów i wzajemnego uznawania orzeczeń³. Przedmiotowa zielona księga została przygotowana przez Komisję rok później, co zapoczątkowało proces konsultacji, mających doprowadzić do ustalenia trudności, jakie napotykają pary międzynarodowe oraz wskazania sposobów rozwiązania tych problemów⁴. Kolejny raz w tej sprawie wypowiedziała się Rada Europejska w grudniu 2009 r. w Programie sztokholmskim, w którym podkreślone zostało znaczenie zasady wzajemnego uznawania orzeczeń oraz potrzeba rozszerzenia jej stosowania na małżeńskie ustroje majątkowe i majątkowe następstwa separacji osób pozostających w związkach niemałżeńskich⁵. Omawiane zagadnienie uwzględnione zostało także w Sprawozdaniu na temat obywatelstwa UE – 2010 r., w którym Komisja zapowiedziała przyjęcie wniosku dotyczącego środków umożliwiających zniesienie przeszkód dla swobodnego przepływu osób, w tym trudności, jakie napotykają pary międzynarodowe przy zarządzaniu swoim majątkiem⁶. Prace legislacyjne zostały poprzedzone konsultacjami z ekspertami zajmującymi się omawianymi kwestiami, reprezentującymi różne kultury prawne.

Komisja zdecydowała się opracować dwa oddzielne dokumenty regulujące sprawy jurysdykcji sądów, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie skutków majątkowych, pierwszy dotyczący małżeństw⁷, drugi dotyczący zarejestrowanych związków partnerskich⁸. Analiza przepisów projektów wydaje się istotna ze względu na potrzebę zbadania zapro-

³ Program haski: wzmocnienie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE L 53 z 3 marca 2005 r. Szerzej na ten temat A. MAĆCZYŃSKI, *Program haski a polskie prace kodyfikacyjne w dziedzinie prawa prywatnego międzynarodowego*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1 (2009), s. 245 n.

⁴ Zielona księga z 17 lipca 2006 r. w sprawie kolizji przepisów dotyczących majątkowego ustroju małżeńskiego, COM (2006) 400.

⁵ Program sztokholmski z 1 grudnia 2009 r.: otwarta i bezpieczna Europa dla dobra i ochrony obywateli, Dz. Urz. UE, C 115 z 4 maja 2010 r., s. 1., szerzej na ten temat: *Program Sztokholmski – implikacje i wyzwania dla Unii Europejskiej i Polski*, red. A. Gruszczyk, „Materiały robocze” 2 (16) 2010, Warszawa: Europejskie Centrum Natolin, 2010.

⁶ Sprawozdanie na temat obywatelstwa UE – 2010 r.: usuwanie przeszkód w zakresie praw obywatelskich UE, przyjęte przez Komisję 27 października 2010 r. COM (2010) 603.

⁷ Wniosek Komisji z dnia 16 marca 2011 r. dotyczący Rozporządzenia Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie małżeńskich ustrojów majątkowych, 2011/0059 (CNS) [dalej cyt.: rozp. 2011/0059].

⁸ Wniosek z dnia 16 marca 2011 dotyczący Rozporządzenia Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich, 2011/0060 (CNS) [dalej cyt.: rozp. 2011/0060].

ponowanych rozwiązań pod kątem ułatwienia korzystania ze swobody przepływu osób oraz korzystania z prawa do małżeństwa i założenia rodziny, jak również rozważenia ewentualnych konsekwencji uznawania majątkowych skutków zarejestrowanych związków partnerskich⁹.

1. PODSTAWA TRAKTATOWA (PRAWO PIERWOTNE)

W Tytule V Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej¹⁰, dotyczącym przestżeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, Unia została zobowiązana do ułatwienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości, w szczególności poprzez zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych (art. 67 ust. 4; art. 81 ust. 1 ToFUE). W tym celu również prowadzi i rozwija współpracę sądową w sprawach cywilnych mających skutki transgraniczne. Współpraca ta może obejmować przyjmowanie środków służących zbliżeniu przepisów ustawowych i wykonawczych państw członkowskich, przy czym, w kwestiach odnoszących się do prawa rodzinnego mającego skutki transgranicz-

⁹ Prace nad projektami w dalszym ciągu trwają. Poruszana w nich problematyka wzbudza zainteresowanie nie tylko polityków odpowiedzialnych za ostateczny kształt rozporządzeń, lecz także nauki prawa. Wybrane zagadnienia dotyczące obydwu projektów rozporządzeń Rady były poruszane m.in. przez: M. PAZDAN, *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym – aktualne tendencje*, [w:] *Europeizacja prawa prywatnego*, red. M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk [i in.], t. II, Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer 2008, s. 150; P. MOSTOWIK, *Jak nie ujednolicić międzynarodowego prawa prywatnego i postępowania cywilnego, czyli o projektach rozporządzeń unijnych dotyczących majątkowych ustrojów małżeńskich i skutków związków partnerskich*, „Europejski Przegląd Sądowy” 11 (2011), s. 16; A. SAPOTA, *Prawo właściwe dla małżeńskich ustrojów majątkowych na tle nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe oraz projektu rozporządzenia unijnego*, [w:] *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*, red. J. Poczo-but, Warszawa: Wolters Kluwer Polska 2013, s. 293-306, P. TWARDUCH, *O poszukiwaniu prawa właściwego do oceny spraw majątkowych zarejestrowanego za granicą związku partnerskiego według polskiego prawa prywatnego międzynarodowego*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 10 (2012), s. 71-115, M.A. ZACHARIASIEWICZ, *Nowa ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym a małżeństwa i związki osób tej samej płci*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 11 (2012), s. 71-113. Własne stanowisko do przepisów o prawie właściwym dotyczące projektu Rozporządzenia Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie małżeńskich ustrojów majątkowych przedstawił zespół Katedry Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego Uniwersytetu Śląskiego, M. PAZDAN, M.A. ZACHARIASIEWICZ, A. KOZIOŁ [i in.], *Uwagi do projektu rozporządzenia Rady w sprawie małżeńskich ustrojów majątkowych (2011/0059) (CNS) z dnia 20 grudnia 2012 roku (uwagi dotyczą przepisów o prawie właściwym)*, „Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego” 13 (2013), s. 141-164.

¹⁰ Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej podpisany 13 grudnia 2007 r. wszedł w życie 1 grudnia 2009 r., Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864 [dalej cyt.: ToFUE].

ne, środki te przyjmowane są w trybie specjalnej procedury prawodawczej, w której Rada stanowi jednomyślnie po konsultacji z Parlamentem. Niektóre aspekty prawa rodzinnego mające skutki transgraniczne mogą być przyjmowane w drodze zwykłej procedury prawodawczej, przy braku sprzeciwu parlamentów narodowych. Decyzję w tym zakresie, na wniosek Komisji, podejmuje jednomyślnie Rada po konsultacji z Parlamentem (art. 81 ust. 3 akapit drugi ToFUE).

Omawiane zagadnienie niewątpliwie mieści się w dyspozycji normy wskazanego wyżej artykułu, gdyż ustroje majątkowe par międzynarodowych są ściśle związane z instytucją małżeństwa lub zarejestrowanego związku partnerskiego. Zarówno małżeński ustrój majątkowy, jak i związek partnerski powstają odpowiednio po zawarciu małżeństwa lub zarejestrowania związku i ustają z chwilą ich rozwiązania. Zakres prawa rodzinnego obejmuje także stosunki między małżonkami lub partnerami a osobami trzecimi. Przygotowane przez Komisję wnioski mają zastosowanie wyłącznie do sytuacji o charakterze transnarodowym.

2. ZAKRES PRZEDMIOTOWY

Przedmiot rozporządzeń odnosi się odpowiednio do aspektów majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich i małżeńskich ustrojów majątkowych (art. 1 rozp. 2011/0059 oraz art. 1 rozp. 2011/0060). Został określony przez wskazanie wyłączeń spod zakresu stosowania rozporządzeń i nie obejmuje zarówno w jednym, jak i w drugim przypadku spraw podatkowych, celnych i administracyjnych. Nie reguluje kwestii dotyczących zdolności prawnej i zdolności do czynności prawych małżonków lub partnerów, istnienia, ważności lub uznania małżeństwa lub związku, a także istoty praw rzeczowych oraz ujawniania tych praw obciążających przedmiot majątkowy. Tym samym pozwala zachować integralność systemu prawa rzeczowego w państwie położenia danego przedmiotu majątkowego, a także systemu rejestracji praw majątkowych w tym państwie. Wyłączona została dziedzina prawa spadkowego oraz spółek małżonków i partnerów. Ponadto z zakresu stosowania rozporządzeń wyłączone zostało zagadnienie obowiązków alimentacyjnych małżonków lub partnerów, w związku z ich wcześniejszą regulacją w przepisach odrębnych¹¹. Warto zauważyć, że w wyrażonym przez

¹¹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych (Dz. Urz. UE L 7 z 10 stycznia 2009 r.) oraz rozporządzenie Parlamentu i Rady nr 593/2008 z 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz. Urz. UE L 177 z 4 lipca 2008 r.).

Rząd RP stanowisku wobec projektu rozporządzenia dotyczącego małżeńskich ustrojów majątkowych podkreślano potrzebę dyskusji nad ostatnim zaproponowanym wyłączeniem odnoszącym się do darowizn między małżonkami¹². Problem ten bowiem wydawał się być istotny z punktu widzenia wierzycieli darowizny z majątku wspólnego małżonków. Po dokonaniu kolejnych zmian projektu rozporządzenia 2011/0059 słusznie zrezygnowano z tego wyłączenia. Natomiast z zakresu stosowania rozporządzenia dotyczącego skutków majątkowych związków partnerskich wyłączono skutki cywilnoprawne tych związków.

Ponadto kwestie dotyczące małżeńskiego ustroju majątkowego związane z postępowaniem rozwodowym, postępowaniem w sprawie separacji prawnej lub unieważnienia małżeństwa, będą rozpatrywane przez sądy państwa członkowskiego właściwe do rozpatrywania spraw w postępowaniu rozwodowym, postępowaniu w sprawie separacji prawnej lub unieważnienia małżeństwa na podstawie rozporządzenia Rady nr 2201/2003 dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej¹³.

Zaproponowane instrumenty prawne w obydwu rozporządzeniach nie ograniczają się tylko do konsekwencji rozwiązania małżeństwa lub ustania związku partnerskiego, co ograniczyłoby się do uwzględnienia jedynie wtórnych skutków istnienia majątkowego ustroju małżeńskiego czy stosunków majątkowych między partnerami. Regulują one stosunki majątkowe zarówno w trakcie trwania odpowiednio małżeństwa lub związku partnerskiego, jak i po jego ustaniu (zob. art. 3 i 4 rozp. 2011/0059 oraz art. 3 i 4 rozp. 2011/0060). Konieczność określenia prawa właściwego dla oceny praw i obowiązków związanych ze stosunkami majątkowymi pojawia się także w trakcie trwania małżeństwa lub związku partnerskiego, w szczególności w odniesieniu do osób trzecich. Na potrzeby rozporządzenia zdefiniowany został małżeński ustrój majątkowy jako ogół zasad regulujących stosunki majątkowe pomiędzy małżonkami oraz stosunki pomiędzy nimi a osobami trzecimi (art. 2 lit. a rozp. 2011/0059). Jak podkreśla Komisja w uwagach dotyczących poszczególnych artykułów, pojęcie to należy interpretować w sposób autonomiczny i objąć nim zarówno kwestie z zakresu bieżącego zarządzania majątkiem małżonków, jak i z zakresu zniesienia ustroju majątkowego na skutek separacji pary lub śmierci jednego z małżonków. W analogiczny sposób zdefiniowane zostały skutki majątkowe zarejestrowanych związków partnerskich, jako

¹² Stanowisko RP dotyczące Rozporządzenia Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie małżeńskich ustrojów majątkowych 2011/0059 (CNS).

¹³ Dz. Urz. UE L 338 z 23 grudnia 2003 r.

ogół zasad dotyczących stosunków majątkowych pomiędzy partnerami oraz stosunków pomiędzy nimi a osobami trzecimi, będących bezpośrednim następstwem powiązań powstałych w wyniku zarejestrowania związku partnerskiego (art. 2 lit. a rozp. 2011/0060).

Rozporządzenie natomiast nie definiuje pojęcia małżeństwa, pozostawiając tę kwestię do regulacji przez przepisy państwa członkowskiego. Kompetencje Unii Europejskiej pozwalają na przyjmowanie jedynie takich środków dotyczących prawa rodzinnego, które mają skutki transgraniczne (art. 81 ust. 3 ToFUE). Ponadto, zgodnie z treścią art. 9 Karty Praw Podstawowych, prawo do zawarcia małżeństwa oraz prawo do założenia rodziny gwarantowane są zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tych praw. Oznacza to, że do kompetencji wyłącznych państw członkowskich należy określanie zasad, na których opiera się korzystanie z prawa do małżeństwa. Karta dopuszcza różnego rodzaju ograniczenia, które jednak nie mogą osłabiać ani naruszać istoty tych praw. Ponadto państwo decyduje o uznaniu związków partnerskich i małżeństw homoseksualnych oraz naturze prawnej takiego uznania. W związku z tym, poszczególne państwa członkowskie mogą w różnorodny sposób określać instytucję małżeństwa, dopuszczając ją niekiedy dla osób tej samej płci. Wprowadzenie wspólnej dla wszystkich krajów definicji małżeństwa byłoby zatem nie tylko niezgodne z prawem pierwotnym UE, lecz także niemożliwe do przeprowadzenia.

Istniejące różnice już w samej definicji małżeństwa rodzą pytanie, co do konieczności uznawania zagranicznych orzeczeń dotyczących związków osób tej samej płci, zrównanych w porządku prawnym państwa pochodzenia z instytucją małżeństwa, natomiast w świetle prawa wezwanego państwa członkowskiego nie mieszczących się w tej definicji. Wydaje się, że odpowiedź daje klauzula porządku publicznego wyrażona w art. 23 i 27 oraz w art. 32-34. Ma ona zastosowanie, po pierwsze, przy wyborze prawa właściwego dla małżeńskiego ustroju majątkowego. Stosowania normy prawa wyznaczonego na podstawie rozporządzenia można odmówić jedynie wówczas, gdy takie stosowanie jest w sposób oczywisty sprzeczne z porządkiem publicznym państwa sądu orzekającego. Po drugie, ochrona porządku publicznego stanowi podstawę dla nieuznawania orzeczeń dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych. Wezwane państwo członkowskie nie jest zobowiązane do uznania orzeczenia, które w sposób oczywisty pozostaje w sprzeczności z porządkiem publicznym tego państwa. Analogicznie została uregulowana kwestia uznawania zagranicznych dokumentów urzędowych oraz ich wykonalności w innym państwie członkowskim oraz uznawania i wykonalności ugód sądowych. Podobne stanowisko wyraził Rząd Polski podkreślając, że w polskim porządku prawnym małżeństwo traktowane jest jako związek osób różnych

płci, co niewątpliwie można uznać za jedną z konstytucyjnych zasad porządku publicznego wyrażoną w art. 18 Konstytucji. Postuluje jednocześnie o uzupełnienie projektu rozporządzenia przepisem pozwalającym sądom stwierdzić brak jurysdykcji w danej sprawie, jeżeli prawo państwa sądu nie uważa danego związku za ważne małżeństwo na potrzeby rozpoznania tej sprawy.

Projekt rozporządzenia dotyczącego związków partnerskich definiuje pojęcie zarejestrowanego związku partnerskiego, określając go jako związek cywilny dwóch osób, usankcjonowany prawem i podlegający rejestracji przez organ władzy publicznej (art. 2 lit. b rozp. 2011/0060). Jest to bardzo ogólna definicja, obejmująca zarówno związki osób tej samej płci, jak i związki heteroseksualne. Nie przesądza także o charakterze prawnym instytucji. Można zatem przyjąć, że dyspozycja normy art. 2 lit. b dotyczy każdego rodzaju związku, któremu system prawa państwa członkowskiego przyznaje status zarejestrowanego związku partnerskiego, innego niż małżeństwo. Przepisy rozporządzenia traktują jednakowo wszystkie zarejestrowane związki partnerskie w aspekcie ich skutków majątkowych.

Należy zauważyć, iż zdefiniowanie zarejestrowanego związku partnerskiego nie nakłada na państwa członkowskie obowiązku przyjęcia tego typu instytucji we własnych porządkach prawnych. Wynika to z wyłączenia z zakresu stosowania rozporządzenia skutków cywilnoprawnych związku partnerskiego (art. 1 ust. 3 lit. a rozp. 2011/0060). Proponowane w rozporządzeniu rozwiązanie koncentruje się wyłącznie na problemach bezpośrednio związanych ze skutkami majątkowymi zarejestrowania związku. Podobnie jak w przypadku małżeństw, do związków partnerskich zastosowanie ma art. 81 ToFUE, zgodnie z którym Unia przyjmuje środki dotyczące prawa rodzinnego mające skutki transgraniczne oraz art. 9 KPP uznający wyłączną kompetencję państw członkowskich do regulowania kwestii prawa do zawierania małżeństw i zakładania rodziny. Z tego samego powodu, z treści rozporządzenia nie można wywodzić konieczności przyjęcia w systemach prawnych państw członkowskich jednolitego znaczenia przypisanego związkom partnerskim. Państwa członkowskie zachowują pełną niezależność w tej sprawie. Definicja ta została określona na potrzeby stosowania niniejszego dokumentu. W praktyce prowadzi to do istnienia zarejestrowanych związków partnerskich różnorodnych tak pod względem podmiotowym, jak i ich charakteru prawnego. Wszystkie one jednak mają być traktowane identycznie, co do stosunków majątkowych pomiędzy partnerami oraz między nimi a osobami trzecimi, będących bezpośrednim następstwem powiązań powstałych w wyniku zarejestrowania związku partnerskiego (art. 2 lit. a rozp. 2011/0060).

Ewentualne problemy wynikające z istniejących różnic prawnych pozwala rozwiązać przewidziana w rozporządzeniu klauzula porządku publicznego. Klauzula występuje w obydwu rozporządzeniach. Niemniej jednak w rozporządzeniu dotyczącym skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich została ona odmiennie uregulowana. Proponowane tu ujęcie klauzuli porządku publicznego zawiera negatywne wskazanie, co nie może być uznane za sprzeczne z porządkiem publicznym państwa sądu orzekającego. Stanowi ona przesłankę odmowy stosowania normy prawa wyznaczonego na podstawie rozporządzenia, jeżeli takie stosowanie w sposób oczywisty jest niezgodne z porządkiem publicznym państwa sądu orzekającego (art. 18 ust. 2 rozp. 2011/0060). Jednak nie można uznać za sprzeczne z porządkiem publicznym normy prawa wskazanego rozporządzeniem tylko z powodu niewystępowania instytucji zarejestrowanego związku partnerskiego w prawie państwa sądu orzekającego (art. 18 ust. 2 rozp. 2011/0060). Podobnie uregulowana została kwestia uznania orzeczenia. Przesłanką do odmowy uznania orzeczenia przez wezwane państwo członkowskie będzie pozostawanie uznania w oczywistej sprzeczności z porządkiem publicznym (art. 22 rozp. 2011/0060). Nie można natomiast odmówić uznania i wykonania orzeczenia jedynie na tej podstawie, że prawo wezwanego państwa nie przewiduje instytucji związku partnerskiego lub nie przypisuje mu takich samych skutków majątkowych (art. 24 rozp. 2011/0060). Ponadto omawiana przesłanka ma zastosowanie w przypadku uznawania i wykonalności dokumentów urzędowych (art. 28 rozp. 2011/0060) oraz uznawania i wykonalności ugód sądowych (art. 30 rozp. 2011/0060). Niezależnie od powyższego, sądy nie powinny mieć możliwości zastosowania klauzuli porządku publicznego w celu odmowy stosowania prawa innego państwa lub odmowy uznania lub wykonania orzeczenia, dokumentu urzędowego lub ugody sądowej, wydanych bądź sporządzonych w innym państwie, w sytuacji, gdy zastosowanie tej klauzuli byłoby sprzeczne z Kartą Praw Podstawowych UE, w szczególności jej art. 21, zakazującym wszelkich form dyskryminacji¹⁴.

Ujęcie klauzuli porządku publicznego proponowane w projekcie rozporządzenia dotyczącego skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich spotkało się z krytyczną oceną Rządu Polskiego¹⁵. Zarzuca się w nim próbę zawężania znaczenia klauzuli generalnej, która ze swej natury powinna być instrumentem ogólnym i uniwersalnym, uwzględniającym wszystkie istotne okoliczności

¹⁴ Motyw 25 preambuły rozp. 2011/0059 oraz motyw 21 preambuły rozp. 2011/0060.

¹⁵ Stanowisko RP dotyczące Rozporządzenia Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich 2011/0060 (CNS).

konkretnego przypadku. Jest ona swoistym odesłaniem do prawa wewnętrznego, przede wszystkim rangi konstytucyjnej państw członkowskich, chroniącego niekiedy odmienne wartości. Zakres stosowania klauzuli będzie zmienny w zależności od miejsca i czasu jej stosowania. Dlatego, zdaniem Rządu, aby mogła spełniać swoją funkcję nie może być ograniczana. Osobnym argumentem przeciwko dookreślaniu przesłanek stosowania klauzuli jest postrzeganie tego typu konstrukcji za próbę kształtowania wewnętrznego prawa materialnego, niedopuszczalną ze względu na brak kompetencji UE do harmonizowania materialnego prawa rodzinnego. Można dodać, że krytyczne stanowisko Rządu odnosi się do całości inicjatywy legislacyjnej, jaką jest projekt rozporządzenia dotyczący zarejestrowanych związków partnerskich. Zastosowanie zasad wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń spowoduje, że związki te będą wywoływały skutki prawne na terytorium państwa, w którym one same są sprzeczne z porządkiem społecznym. Rozwiązania takie, zadaniem Rządu, nie jest możliwe do zaakceptowania oraz niecelowe.

Należy przypomnieć, że stosowanie klauzuli porządku publicznego w prawie międzynarodowym prywatnym opiera się na dwóch przesłankach¹⁶. Pierwsza wymaga pozostawania w sprzeczności z podstawowymi zasadami porządku publicznego. Uwzględnić trzeba porządek prawny aktualny w chwili stosowania lub orzekania oraz jedynie podstawowe zasady tego porządku prawnego. Druga przesłanka dotyczy groźby wystąpienia skutków zastosowania obcych norm, które będą sprzeczne z krajowymi zasadami porządku prawnego. Brane pod uwagę są nie tyle różnice między normami prawa krajowego i obcego, lecz rezultaty, do jakich prowadzi zastosowanie w rozpatrywanej sprawie prawa obcego. Sama treść normy nie będzie stanowić przyczyny wyłączenia normy prawa obcego, jeżeli jej zastosowanie doprowadzi do skutków zgodnych z zasadami porządku publicznego¹⁷. Stąd proponowane przepisy rozporządzenia wymagają przeprowadzenia badania, czy uznanie normy prawnej lub orzeczenia sądu prawa innego państwa członkowskiego dotyczącego skutków majątkowych zarejestrowania związku partnerskiego doprowadzą do naruszenia fundamentalnej wartości, jaką jest porządek publiczny. Jednocześnie wykluczają z zakresu stosowania klauzuli przesłankę nieuznawania instytucji zarejestrowanego związku partnerskiego. Sam fakt niewystępowania tej instytucji w porządku prawnym danego państwa nie może stanowić podstawy do odmowy stosowania normy czy uznania orzeczenia. Naru-

¹⁶ Art. 7 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe, Dz. U. z 2015 r., poz. 1792.

¹⁷ M. PAZDAN, *Prawo prywatne międzynarodowe*, wyd. 15, Warszawa: LexisNexis 2012, s. 60.

szenia porządku publicznego należy doszukiwać się w skutkach takiego stosowania lub uznania¹⁸.

Zauważyć również należy, że sądy zobowiązane są do orzekania w sprawach stosunków cywilnoprawnych zarówno na podstawie przepisów międzynarodowych, jak i krajowych przepisów jurysdykcyjnych mających na celu realizację prawa do sądu. Wyłączenie spod właściwości sądu spraw odnoszących się do związków partnerskich powoduje naruszenie tego prawa. Bez względu na uznanie związków partnerskich, w przypadku wniesienia sprawy, sądy najpierw muszą z urzędu określić prawo dla niej właściwe. Wyłączając spod zakresu obowiązywania normy kolizyjnej sytuacji dotyczących związków partnerskich pozbawia się sąd miarodajnego instrumentu kolizyjnego¹⁹.

3. ŁĄCZNIKI NORM KOLIZYJNYCH

W obydwu rozporządzeniach występują różnego rodzaju kryteria, ze względu na które do danego stosunku stosuje się normy określonego systemu prawnego. Uregulowane w nich przepisy kolizyjne nie ograniczają się do wskazania prawa właściwego jedynie do prawa państw członkowskich. Pominięcie prawa państw trzecich stanowiłoby poważną ingerencję w stosunki prawne par międzynarodowych. Stąd rozporządzenia zawierają identycznie brzmiący przepis mówiący

¹⁸ Jak zauważa P. Twardoch, ocena możliwości wyrządzenia uszczerbku podstawowym zasadom polskiego porządku prawnego wskutek zastosowania obcych norm prawnych uzależniona jest od intensywności powiązania konkretnej sprawy z terytorium polskim. Jeśli więź łącząca daną parę partnerów z polskim terytorium państwowym ma luźny charakter, sięgnięcie po klauzulę porządku publicznego w celu zapobieżenia wystąpieniu określonych, przewidzianych w obcym prawie skutków majątkowych zawarcia zarejestrowanego związku partnerskiego należy uznać za nieuzasadnione. Skłonność do posłużenia się klauzulą porządku publicznego będzie natomiast z pewnością o wiele silniejsza w przypadku osób silnie związanych z naszym terytorium państwowym. Trudno jednak wskazać konkretny uszczerbek, jaki mógłby zostać wyrządzony w polskim porządku prawnym wskutek dojścia do głosu przepisów określających skutki majątkowe wstąpienia w zarejestrowany związek partnerski. TWARDOCH, *O poszukiwaniu prawa właściwego*, s. 114.

¹⁹ Zob. ZACHARIASIEWICZ, *Nowa ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym a małżeństwa i związki osób tej samej płci*, s. 82; K. BAGAN-KURLUTA, *Opinia prawna na temat zgodności przepisów zawartych w rozdziale 11 (Sprawy małżeńskie – art. 48-54) uchwalonej przez Sejm w dniu 4 lutego ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe z art. 18 Konstytucji (druk senacki nr 1111)*, [w:] BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI, ZESPÓŁ ANALIZ I OPRACOWAŃ TEMATYCZNYCH, *Opinie prawne o ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (druk senacki nr 1111)*, Warszawa: Kancelaria Senatu 2011, s. 3-8, <http://ww2.senat.pl/k7/dok/opinia/2011/oe-168.pdf> [dostęp: 11.07.2016]: „[...] nie można ograniczać zastosowania norm kolizyjnych jedynie do instytucji znanych naszemu prawu, [...] oznaczałoby to pozbawienie znacznej grupy osób prawa do sądu” (pkt 7 opinii).

o tym, iż prawo wyznaczone na podstawie określonych w nich norm kolizyjnych stosuje się także wówczas, gdy nie jest prawem państwa członkowskiego (art. 21 rozp. 2011/0059 oraz art. 16 rozp. 2011/0060). Nadto, w celu poszanowania międzynarodowych zobowiązań państw członkowskich, pierwszeństwo przed analizowanymi rozporządzeniami mają konwencje międzynarodowe dotyczące dziedzin regulowanych w niniejszych rozporządzeniach, zawierane przez nie z państwami trzecimi (art. 36 ust. 1 rozp. 2011/0059 oraz art. 32 ust. 1 rozp. 2011/0060). Natomiast w stosunkach między państwami członkowskimi przyznaje się prymat rozporządzeniom nad umowami, których stronami są państwa członkowskie (art. 36 ust. 2 rozp. 2011/0059 oraz art. 32 ust. 2 rozp. 2011/0060).

3.1. SKUTKI WOBEC OSÓB TRZECICH

Skutki małżeńskiego ustroju majątkowego oraz skutki majątkowe zarejestrowanego związku partnerskiego mogą oddziaływać na sytuację prawną osób trzecich. Nie można wykluczyć powstania stosunków prawnych łączących małżonków bądź partnerów z osobą trzecią. W celu zapewnienia bezpieczeństwa obrotu prawnego zarówno dla małżonków i partnerów, jak i ochrony osób trzecich, rozporządzenia przewidują instrument regulujący zasady powoływania się na prawo właściwe dla stosunków między tymi podmiotami²⁰. Stosunki między małżonkami lub partnerami oraz stosunki małżonka lub partnera z osobą trzecią podlegają co do zasady temu samemu prawu właściwemu. Skutki małżeńskiego ustroju majątkowego dla stosunków prawnych łączących jednego z małżonków z osobą trzecią regulowane są przepisami prawa właściwego dla ustroju majątkowego. Analogiczne skutki dla stosunków prawnych łączących jednego z partnerów z osobą trzecią regulowane są przepisami prawa państwa, w którym związek partnerski został zarejestrowany. Prawo państwa członkowskiego może przewidywać, że małżonek bądź partner może powołać się wobec osoby trzeciej na prawo właściwe dla, odpowiednio, małżeńskiego ustroju majątkowego lub stosunków majątkowych, jeżeli warunki rejestracji lub jawności przewidziane w tym państwie zostały spełnione, chyba że osoba trzecia została o nich powiadomiona lub powinna była zostać powiadomiona.

²⁰ Art. 35, w nowej wersji art. 20b rozp. 2011/0059 (CNS) oraz art. 31 rozp. 2011/0060 (CNS). Odmianą propozycję art. 20b prezentują autorzy: PAZDAN, ZACHARIASIEWICZ, KOZIÓŁ [I IN.], *Uwagi do projektu rozporządzenia Rady w sprawie małżeńskich ustrojów majątkowych*, s. 158.

3.2. REGUŁY JURYSDYKCJI

Zacząć należy od przyjętej w obydwu rozporządzeniach definicji sądu, który oznacza nie tylko każdy właściwy organ sądowniczy państwa członkowskiego w zakresie małżeńskich ustrojów majątkowych bądź stosunków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich, lecz także każdy inny organ niesądowniczy lub osobę, które na mocy przekazania lub wyznaczenia przez organ sądowniczy państwa członkowskiego wykonują funkcje należące do kompetencji sądów (art. 2 lit. g rozp. 2011/0059 oraz art. 2 lit. g rozp. 2011/0060). Pozwala to na utożsamianie aktów wydawanych przez organy niesądownicze z orzeczeniami sądowymi pod względem sposobu uznawania i wykonywania w państwie członkowskim innym niż państwo, w którym zostały wydane. Rozporządzenia nie wskazują, jakich instytucji pozasądowych dotyczy rozszerzona definicja sądu.

Określone w rozporządzeniu dotyczącym małżeńskich ustrojów majątkowych reguły jurysdykcji odnoszą się do dwóch rodzajów sytuacji: stosunków majątkowych w trakcie trwania małżeństwa oraz po jego ustaniu (art. 3-14 rozp. 2011/0059). Postępowanie sądowe w sprawie małżeńskiego ustroju majątkowego związane ze zniesieniem tego ustroju jest wynikiem zaistnienia następujących zdarzeń: śmierci małżonka, zakończenia małżeństwa lub separacji. Jest ono wtórne w stosunku do postępowania z zakresu dziedziczenia, rozwodu, separacji czy unieważnienia małżeństwa. Dla tego typu sytuacji przewidziano wspólną regułę odsyłającą do sądu państwa członkowskiego, przed którym toczy się sprawa w przedmiocie będącym przyczyną ustania ustroju majątkowego. W przypadku śmierci małżonka, właściwy będzie sąd mający jurysdykcję w sprawie spadkowej po tym małżonku. Z kolei w przypadku ustania małżeństwa, jurysdykcję do orzekania w sprawie małżeńskiego ustroju majątkowego będzie miał sąd właściwy do orzekania w sprawie rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa. W wyniku zastosowania przedstawionej reguły kolizyjnej, wszystkie postępowania, dotyczące sprawy pierwotnej oraz wtórnej z zakresu majątkowego ustroju małżonków, będą toczyły się przed sądami jednego państwa członkowskiego. Jurysdykcja tych sądów została określona na podstawie przepisów odrębnych²¹, przy czym podkreślona została konieczność wyrażenia zgody małżonków dla zastosowania

²¹ Jurysdykcję w sprawie spadkowej reguluje Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego, Dz. Urz. UE 201/107. W sprawach z zakresu rozwodu, separacji prawnej lub unieważnienia małżeństwa jurysdykcję sądów reguluje rozporządzenie Bruksela IIa 2201/2003.

reguł jurysdykcyjnych we wszystkich wymienionych sytuacjach z wyjątkiem dziedziczenia.

W przypadku braku zgody małżonków oraz we wszelkich sprawach majątkowych powstałych w czasie trwania pożycia małżeńskiego, w których brak jest szczególnych podstaw jurysdykcji, stosuje się reguły oparte na łącznikach personalnych²². Reguły te zostały oparte kolejno na łączniku wspólnego miejsca zwykłego pobytu małżonków, ostatniego wspólnego miejsca zwykłego pobytu małżonków, miejsca zwykłego pobytu pozwanego oraz wspólnego obywatelstwa małżonków. Dopuszczona została także ograniczona możliwość wyboru właściwego sądu przez strony, powiązana wyborem prawa właściwego dla ich stosunków majątkowych. Za porozumieniem stron możliwe jest, w każdej chwili, w tym także w trakcie postępowania, wskazanie sądu państwa członkowskiego, którego prawo jest właściwe dla małżeńskiego ustroju majątkowego. Jeżeli powyższe reguły nie doprowadzą do wskazania właściwego sądu, rozporządzenie przewiduje regułę pomocniczą, opartą na kryterium przedmiotowym (art. 6 rozp. 2011/0059). Wybór prawa jest określany na podstawie miejsca położenia jednego lub kilku przedmiotów majątkowych należących do jednego lub obu małżonków. Sąd orzeka wówczas jedynie w zakresie tych przedmiotów, które położone są w państwie członkowskim sądu. Jest to związane z istnieniem w państwie położenia rejestrów nieruchomości, takich jak księgi wieczyste. Rozporządzenie wyznacza także zasady jurysdykcji koniecznej, na podstawie których w wyjątkowych okolicznościach i pod określonymi warunkami jakkolwiek sąd państwa członkowskiego może orzekać w prawach majątkowego ustroju małżonków.

W analogiczny sposób zostały uregulowane zasady jurysdykcji w sprawach stosunków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich w drugim rozporządzeniu (art. 3-14 rozp. 2011/0060), przy czym, w tym ostatnim przypadku, sąd państwa członkowskiego może stwierdzić brak jurysdykcji, jeżeli porządek prawny tego kraju nie przewiduje instytucji zarejestrowanego związku partnerskiego.

3.3. PRAWO WŁAŚCIWE

Określenie prawa właściwego dla małżeńskich stosunków majątkowych opiera się na następujących zasadach: jedności prawa właściwego (art. 15 rozp. 2011/0059), wyboru i zmiany prawa właściwego przez małżonków (art. 16-18 rozp. 2011/0059). Przyjęty został jednolity system określania prawa właściwego

²² Przykładowo darowizny między małżonkami, umowy między małżonkami.

dla wszystkich aspektów ustroju majątkowego małżonków. Prawo właściwe dla majątkowego ustroju małżeńskiego ustalone na podstawie rozporządzenia ma zastosowanie do wszystkich przedmiotów majątkowych małżonków. Zatem wszystkie przedmioty majątkowe należące do małżonków, zarówno ruchome, jak i nieruchomości, niezależnie od ich miejsca położenia, objęte zostały jednym reżimem prawnym, a tym samym zachowano jedność ustroju majątkowego. Przyjęte rozwiązanie pozwala uniknąć stosowania różnych systemów prawnych do poszczególnych składników majątku małżonków.

Wskazanie prawa właściwego opiera się na zastosowaniu łącznika wyboru prawa (art. 16 rozp. 2011/0059). Dopuszczona została możliwość wyboru przez małżonków prawa właściwego dla małżeńskiego ustroju majątkowego. Wybór ten ograniczony jest z kolei do trzech łączników wskazujących na prawo tych państw, z którymi małżonkowie mają najściślejszy związek. Są to prawo państwa miejsca wspólnego zwykłego pobytu obojga małżonków, prawo państwa miejsca zwykłego pobytu jednego z małżonków i prawo państwa obywatelstwa jednego z małżonków posiadane w chwili dokonywania wyboru. Wybór, co do zasady, dotyczy całego statusu, tzn. wybierane jest prawo właściwe dla majątkowego ustroju małżonków na podstawie tego samego łącznika. W żadnym wypadku nie może on prowadzić do sytuacji, w której pewne dobra podlegałyby przepisom jednego kraju, a inne przepisom drugiego kraju, co naruszałoby przyjętą w rozporządzeniu zasadę jedności prawa właściwego. Możliwość wyboru zapewniona została zarówno w trakcie trwania małżeństwa (małżonkom), jak i przed jego zawarciem (przyszłym małżonkom), natomiast nie przysługuje po ustaniu małżeństwa.

Poczyniony wybór nie musi być ostateczny, gdyż rozporządzenie przyznaje małżonkom prawo dokonania zmiany prawa właściwego, w każdej chwili trwania związku (art. 18 rozp. 2011/0059). Małżonkowie, którzy raz wybrali dane prawo właściwe mogą następnie zdecydować się na zmianę tego prawa i wybór innego. Podobnie, jak w przypadku dokonywania wyboru za pierwszym razem, prawo dokonania zmiany ograniczone zostało do dwóch łączników: miejsca zwykłego pobytu jednego z małżonków oraz obywatelstwa jednego z małżonków. Zwraca uwagę fakt, że zmiana prawa właściwego może mieć moc wsteczną. Skutek retroaktywny powstanie, o ile małżonkowie wyraźnie tak postanowią. W przeciwnym razie zmiana prawa właściwego dla małżeńskiego ustroju majątkowego w trakcie trwania związku będzie miała skutek jedynie na przyszłość. Przyznanie możliwości zmiany prawa może faktycznie prowadzić do naruszenia praw osób trzecich będących w dobrej wierze. Dlatego, jeżeli małżonkowie postanawiają nadać zmianie prawa właściwego moc wsteczną, pozostaje to bez uszczerbku dla ważności wcześniejszych dokumentów sporządzonych na mocy prawa mającego do-

tychczas zastosowanie, ani dla praw osób trzecich wynikających z prawa uprzednio stosowanego. Przepis dający możliwość zmiany prawa właściwego nie przewiduje innego sposobu tej zmiany, jak w drodze wyboru ustalonego przez małżonków. Żadne inne okoliczności zewnętrzne, tj. przykładowo zmiana miejsca zamieszkania czy obywatelstwa, nie powodują automatycznej zmiany prawa właściwego dla systemu małżeńskiej wspólnoty majątkowej. Bez wiedzy i zgody małżonków nie może dojść do żadnej zmiany prawa właściwego dla ich ustroju majątkowego. W ocenie Rządu RP rozwiązanie takie może nie być wystarczająco praktyczne z punktu widzenia zarówno samych małżonków, jak i pozostałych uczestników obrotu prawnego.

Jeżeli natomiast małżonkowie nie dokonali wyboru, rozporządzenie wskazuje na łączniki uruchamiane w kolejności, w której zostały wymienione: pierwsze wspólne miejsce zwykłego pobytu po zawarciu małżeństwa, obywatelstwo wspólne dla obojga małżonków w chwili zawarcia małżeństwa i wreszcie wspólny najściślejszy związek z danym państwem, zwłaszcza, w którym związek został zawarty²³.

Analizowane rozporządzenie przewiduje także formalne zasady wyboru prawa właściwego dla umów majątkowych małżeńskich (art. 19 rozp. 2011/0059), zasady wyboru prawa dla oceny zgodności i ważności takiej umowy (art. 19a rozp. 2011/0059)²⁴ oraz normy kolizyjne wskazujące prawo właściwe dla formy umowy majątkowej (art. 20 rozp. 2011/0059). Nie dokonuje natomiast harmonizacji wymogów formalnych samej małżeńskiej umowy majątkowej, co stanowiłoby ingerencję w sferę materialnego prawa cywilnego państw członkowskich. Państwo członkowskie może odstąpić od stosowania prawa obcego na korzyść prawa krajowego w wyjątkowych przypadkach, tj. w celu ochrony interesów publicznych państwa, takich jak organizacja polityczna, społeczna lub gospodarcza (art. 22 rozp. 2011/0059)²⁵. Sądom przyznaje się prawo odmowy stosowania prawa obcego, jeżeli byłoby to w sposób oczywisty sprzeczne z zasadami porządku publicz-

²³ Art. 17, w nowej wersji art. 20a rozp. 2011/0059, nie dotyczy przypadku, w którym małżonkowie posiadają więcej niż jedno wspólne obywatelstwo. W drodze wyjątku może to być jeszcze inne prawo, niż na to wskazują reguły poprzednie, o ile można wykazać „oczywiście ściślejszy związek” z małżonkami.

²⁴ Przepisy rozporządzenia decydują o ważności wyboru, co oznacza, że mogą wskazywać na normy krajowe określające jedynie wady oświadczenia woli. Poza zakresem rozporządzenia pozostaje kwestia zdolności do zawarcia umowy, zob. PAZDAN, ZACHARIASIEWICZ, KOZIOŁ [I IN.], *Uwagi do projektu rozporządzenia Rady w sprawie małżeńskich ustrojów majątkowych*, s. 151.

²⁵ Zdaniem niektórych autorów, zawężenie stosowania tego przepisu do prawa państw członkowskich narusza zasadę uniwersalności wyrażoną w art. 15a, zob. PAZDAN, ZACHARIASIEWICZ, KOZIOŁ [I IN.], *Uwagi do projektu rozporządzenia Rady w sprawie małżeńskich ustrojów majątkowych*, s. 164.

nego (art. 23 rozp. 2011/0059). Zastosowanie klauzuli porządku publicznego w tym przypadku zostało omówione wyżej.

Odmienne ujęta została kwestia określenia prawa właściwego dla skutków majątkowych związków partnerskich. W przypadku związków partnerskich, zastosowana została jedna reguła kolizyjna, odnosząca się do miejsca zarejestrowania związku partnerskiego (art. 15 rozp. 2011/0060). Prawem właściwym dla skutków majątkowych związku partnerskiego jest prawo państwa, w którym związek został zarejestrowany. Nie ma możliwości zastosowania innych łączników oraz nie dopuszcza się możliwości wyboru przez partnerów prawa innego niż to prawo. Przewidziana w rozporządzeniu zasada jest właściwa dla całości majątku pary objętego skutkami zarejestrowanego związku, niezależnie od jego formy i lokalizacji. Odmienne jest również zastosowanie klauzuli porządku publicznego, co zostało omówione w punkcie wcześniejszym. W pozostałym zakresie odnoszącym się do prawa właściwego dla skutków majątkowych związków partnerskich rozporządzenie przewiduje paralelne rozwiązania do zaproponowanych w rozporządzeniu dotyczącym małżeńskich ustrojów majątkowych.

3.4. UZNANIE, WYKONALNOŚĆ I WYKONANIE

Uznawanie orzeczeń zarówno w rozporządzeniu dotyczącym małżeńskich ustrojów majątkowych, jak i rozporządzenie regulujące stosunki majątkowe zarejestrowanych związków partnerskich, oparte zostało na podstawowej zasadzie uznawania orzeczeń wydanych w innych państwach członkowskich bez konieczności przeprowadzania jakiegokolwiek postępowania (art. 26 ust. 1 rozp. 2011/0059 oraz art. 21 ust. 1 rozp. 2011/0060). W identyczny sposób została rozwiązana problematyka odmowy uznania orzeczeń. Podstawą dla nieuznawania orzeczeń wydanych w innym państwie jest sprzeczność z porządkiem publicznym państwa wezwanego, sprzeczność z orzeczeniem wydanym w państwie wezwanym, sprzeczność ze wcześniejszym orzeczeniem wydanym w innym państwie członkowskim, czy brak możliwości udziału pozwanego w postępowaniu. W kwestiach spornych odnoszące się do uznania i wykonalności orzeczenia obydwie rozporządzenia odsyłają do zasad uregulowanych w rozporządzeniu Bruksela IIa 2201/2003.

Obydwie rozporządzenia w podobny sposób regulują kwestię uznawania i wykonalności dokumentów oraz uznawania i wykonalności ugód sądowych. Dokumenty urzędowe sporządzone w jednym państwie członkowskim oraz ugody sądowe wykonalne w państwie członkowskim, co do zasady są uznawane w innych państwach członkowskich, a ich wykonalność stwierdzana na wniosek zaintere-

sowanych stron (art. 32-34 rozp. 2011/0059 oraz art. 28-30 rozp. 2011/0060). Przesłanką dla odmowy uznania lub stwierdzenia wykonalności jest oczywista sprzeczność z porządkiem publicznym. Uznanie dokumentów urzędowych oznacza, że przysługuje im taka sama moc dowodowa w zakresie treści oraz że wywołują te same skutki, jak w państwie pochodzenia. Przysługuje im również domniemanie ważności, które może zostać podważone.

PODSUMOWANIE

Przygotowane przez Komisję projekty rozporządzeń niewątpliwie będą wywoływały pozytywne skutki społeczne w zakresie ułatwienia korzystania ze swobody przepływu osób. Pozytywnie należy ocenić rozdzielenie regulacji problematyki małżeńskich ustrojów majątkowych od skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich. W przeważającej większości projekty rozporządzeń zawierają paralelne przepisy określające normy kolizyjne dla właściwości jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania orzeczeń innych państw członkowskich. Zasadnicza różnica pomiędzy projektami rozporządzeń dotyczy zakresu stosowania klauzuli porządku publicznego. W przypadku rozporządzenia dotyczącego skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich stosowanie klauzuli zostało zawężone. Wyłączona została możliwość powoływania się na tę zasadę jedynie z tytułu nieuznawania takiej instytucji w porządku prawnym danego państwa. Odnosi się to zarówno do stosowania normy prawa wyznaczonego na podstawie reguł kolizyjnych przewidzianych w rozporządzeniu, jak i do odmowy uznania i wykonania orzeczenia wydanego w innym państwie członkowskim.

BIBLIOGRAFIA

AKTY NORMATYWNE

- Rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w s prawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000, Dz.Urz. UE L 338 z 23 grudnia 2003 r., s. 1-29.
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej podpisany 13 grudnia 2007 r. wszedł w życie 1 grudnia 2009 r., Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864.
- Rozporządzenie Parlamentu i Rady nr 593/2008 z 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I), Dz. Urz. UE L 177 z 4 lipca 2008 r.

- Rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych, Dz. Urz. UE L 7 z 10 stycznia 2009 r.
- Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe, Dz. U. z 2015 r., poz. 1792.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego, Dz. Urz. UE 201/107.

PROJEKTY

- Wniosek Komisji z dnia 16 marca 2011 r. dotyczący Rozporządzenia Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie małżeńskich ustrojów majątkowych, 2011/0059 (CNS).
- Wniosek z dnia 16 marca 2011 r. dotyczący Rozporządzenia Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich, 2011/0060 (CNS).

AKTY *SUI GENERIS*

- Projekt programu Rady środków służących realizacji zasady wzajemnego uznawania orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych, Dz. Urz. UE L 12 z 15 stycznia 2001 r.
- Program haski: wzmocnienie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej, Dz. Urz. UE L 53 z 3 marca 2005 r.
- Zielona księga z 17 lipca 2006 r. w sprawie kolizji przepisów dotyczących majątkowego ustroju małżeńskiego, COM (2006) 400.
- Program sztokholmski z 1 grudnia 2009 r.: otwarta i bezpieczna Europa dla dobra i ochrony obywateli, Dz. Urz. UE, C 115 z 4 maja 2010 r., s. 1
- Sprawozdanie na temat obywatelstwa UE – 2010 r.: usuwanie przeszkód w zakresie praw obywatelskich UE, przyjęte przez Komisję 27 października 2010 r. COM (2010) 603.
- Stanowisko RP dotyczące Rozporządzenia Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie małżeńskich ustrojów majątkowych 2011/0059 (CNS).
- Stanowisko RP dotyczące Rozporządzenia Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich 2011/0060 (CNS).

LITERATURA

- BAGAN-KURLUTA Katarzyna: Opinia prawna na temat zgodności przepisów zawartych w rozdziale 11 (Sprawy małżeńskie – art. 48-54) uchwalonej przez Sejm w dniu 4 lutego ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe z art. 18 Konstytucji (druk senacki nr 1111), [w:] BIURO ANALIZ I DOKUMENTACJI, ZESPÓŁ ANALIZ I OPRACOWAŃ TEMATYCZNYCH, Opinie prawne o ustawie z dnia 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (druk senacki nr 1111), Warszawa: Kancelaria Senatu 2011, s. 3-8, <http://ww2.senat.pl/k7/dok/opinia/2011/oe-168.pdf> [dostęp: 11.07.2016].

- MAĆZYŃSKI Andrzej: Program haski a polskie prace kodyfikacyjne w dziedzinie prawa prywatnego międzynarodowego, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* 1 (2009), s. 239-250.
- MOSTOWIK Piotr: Jak nie ujednoczyć międzynarodowego prawa prywatnego i postępowania cywilnego, czyli o projektach rozporządzeń unijnych dotyczących majątkowych ustrojów małżeńskich i skutków związków partnerskich, *Europejski Przegląd Sądowy* 11 (2011), s.12-23.
- PAZDAN Maksymilian, ZACHARIASIEWICZ Maria A., KOZIOŁ Agata [I IN.]: Uwagi do projektu rozporządzenia Rady w sprawie małżeńskich ustrojów majątkowych (2011/0059) (CNS) z dnia 20 grudnia 2012 roku (uwagi dotyczą przepisów o prawie właściwym), *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* 13 (2013), s. 141-164.
- PAZDAN Maksymilian: Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym – aktualne tendencje, [w:] *Europeizacja prawa prywatnego*, red. M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk [i in.], t. II, Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer 2008, s. 139-152.
- PAZDAN Maksymilian: *Prawo prywatne międzynarodowe*, wyd. 15, Warszawa: Lexis-Nexis 2012.
- Program Sztokholmski – implikacje i wyzwania dla Unii Europejskiej i Polski, red. A. Gruszczyk, *Materiały robocze* 2 (16) 2010, Warszawa: Europejskie Centrum Natonlin 2010.
- SAPOTA Anna: Prawo właściwe dla małżeńskich ustrojów majątkowych na tle nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe oraz projektu rozporządzenia unijnego, [w:] *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*, red. J. Poczobut, Warszawa: Wolters Kluwer Polska 2013, s. 293-306.
- TWARDOCH Paulina: O poszukiwaniu prawa właściwego do oceny spraw majątkowych zarejestrowanego za granicą związku partnerskiego według polskiego prawa prywatnego międzynarodowego, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* 10 (2012), s. 71-115.
- ZACHARIASIEWICZ Maria A.: Nowa ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym a małżeństwa i związki osób tej samej płci, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* 11 (2012), s. 71-113.

REGULACJA USTROJÓW MAJĄTKOWYCH MAŁŻONKÓW I ZWIĄZKÓW PARTNERSKICH W PRAWIE UNII EUROPEJSKIEJ

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest analiza projektów rozporządzeń przedstawionych przez Komisję Europejską, które regulują sprawy jurysdykcji sądów, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w zakresie skutków majątkowych, pierwszy dotyczący małżeństw, drugi dotyczący zarejestrowanych związków partnerskich.

Słowa kluczowe: normy kolizyjne; małżeński ustrój majątkowy; prawo Unii Europejskiej

ADJUSTING THE PROPERTY REGIMES
OF MARRIED COUPLES AND CIVIL PARTNERSHIPS IN THE EUROPEAN UNION LAW

S u m m a r y

The article is an analysis of the draft regulations presented by the European Commission, which govern jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions regarding the property consequences, the first concerning the marriage, the other for registered partnerships.

Key words: conflict of law rules; matrimonial property regime; European Union law

